

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 331.5.024.5

О.В. Сотула

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

С.В. Сушко

студентка спеціальності «Економічна теорія»

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. У статті досліджено основні проблеми функціонування вітчизняного та зарубіжних ринків праці. Визначено напрямки вдосконалення механізмів регулювання ринку праці та зайнятості населення. Представлено рекомендацій щодо удосконалення політики зайнятості на вітчизняному та зарубіжних ринках праці.

Ключові слова: зайнятість, регулювання зайнятості, ринок праці, безробіття.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

MAIN AREAS OF IMPROVEMENT MECHANISM TO REGULATE EMPLOYMENT

Аннотация. В статье исследованы основные проблемы функционирования отечественного и зарубежных рынков труда. Определены направления, которые необходимы для совершенствования механизмов регулирования рынка труда и занятости населения. Представлены рекомендации по совершенствованию политики занятости на отечественном и зарубежных рынках труда.

Ключевые слова: занятость, регулирование занятости, рынок труда, безработица.

Summary. The article identified the main problems in the functioning of the domestic and foreign labor markets. Been determined the directions of improving mechanisms of regulation labor market and employment. Presents recommendations for improving employment policies at national and international labor markets.

Key words: employment, regulation of employment, labor market, unemployment.

Вступ. Розвиток економіки будь-якої держави визначається наявними людськими ресурсами, їх здатністю до ефективної праці, а також наявністю умов для її здійснення. Тому можливість займатися ефективною працею, забезпечення зайнятості та її регулювання можна розглядати як чинник забезпечення стійкого економічного зростання держави. Вагомий внесок у вирішення проблем, пов'язаних із дослідженням ринку праці, зробили В. Онікієнко [1], Ю. Гуменюк [2], М. Акулова, Р. Кірхнер, Г. Шиманович [4], Ю. П. Вірт, Н. М. Заярна [5], Є. Котирло [6], В. Міненко [7] та інші.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у дослідженні основних проблем і розробці відповідних рекомендацій щодо вдосконалення політики зайнятості на вітчизняному та зарубіжних ринках праці.

Результати. Незважаючи на те, що за останні роки у більшості країн Європи було досягнуто певного економічного зростання, відповідному ринку праці все ще властиві серйозні структурні проблеми, а саме: недостатні темпи підвищення зайнятості, особливо для жінок, осіб старшого віку та представників низькокваліфікованих професій, серйозні регіональні відмінності у цій сфері та високі показники безробіття.

У контексті інтеграційних процесів можна зробити такі узагальнення щодо напрямів покращення регулювання ринку праці європейського регіону.

По-перше, це збільшення ефекту від поглиблення взаємодії ринку праці та соціальної політики. Економічне зростання та реалізація соціальної політики тісно пов'язані з розвитком ефективного ринку праці, тобто забезпечення зайнятості якомога більшої кількості людей як умови піднесення добробуту населення. Це вимагає ліквідації перешкод включенню еконо-

мічно активного населення в ринок праці, пошуку роботи (шляхом застосування дієвих систем соціального забезпечення, активної політики на ринку праці).

По-друге, мають створюватися кращі можливості зайнятості на ринку праці. Потрібно створити умови для того, щоб всі працівники могли пройти більш довгий і успішний трудовий шлях. Необхідно сприяти широкому доступу до ринку праці, зокрема до ефективних робочих місць.

По-третє, потрібно здійснювати інвестиції в людські ресурси та розвиток неперервного навчання. Технологічні зміни, освіта та професійні навички стають головним джерелом підвищення продуктивності економіки. Набуття базових соціально-трудова навичок, неперервне навчання протягом усього життя та постійне вдосконалення компетенції відіграють найважливішу роль у розвитку сфери зайнятості в економіці, заснованій на знаннях. Державна політика повинна бути спрямована на сприяння розвитку соціального партнерства між державою, бізнесом, профспілками та некомерційним сектором.

По-четверте, важливим напрямком удосконалення регулювання зайнятості має стати ефективне міжнародне співробітництво. Стратегічно важливими в діяльності Організації з економічного співробітництва і розвитку та Міжнародної організації праці слід визнати ефективну зайнятість і гідну працю як суттєві фактори економічного і соціального розвитку та становлення людської гідності. Країни-члени ЄС повинні обмінюватися інформацією щодо проведення реформ на ринку праці та реалізації відповідної соціальної політики [1, с. 225].

Разом з тим вважаємо за доцільне обґрунтувати напрямки удосконалення механізму регулювання зайнятості населення деяких постсоціалістичних країн, зокрема Польщі, Росії та Білорусі.

Так, найважливішими проблемами ринку праці Польщі є: значна диференціація рівня безробіття в різних регіонах країни, безробіття молоді, суттєва частина безробітних з низьким рівнем освіти, значний рівень довгострокового безробіття, велика кількість безробітних у сільській місцевості. Зазначені проблеми вплинули на безпрецедентне в історії Польщі зростання еміграції працездатного населення, особливо молоді. Упродовж двох років з моменту розширення Європейського союзу з Польщі емігрувало понад 2 млн громадян [2, с. 57].

На сьогодні не можна виділити будь-яких успішних результатів, досягнутих Польщею у вирішенні питання відтоку робочої сили. На нашу думку, в першу чергу, потрібно виробити ціліснішу політику у сфері трудової міграції. Акценти повинні бути зроблені на заходи, націлені на активізацію зворотної міграції. До таких заходів належать підтримання стабільної макроекономічної ситуації в країні, створення сприятливого бізнес-середовища, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Задля їх реалізації необхідним є зниження податкових ставок, введення різних пільг і преференцій, надання фінансової та технічної підтримки, пільгових кредитів малому бізнесу. Надалі заходи можуть включати в себе створення привабливих умов працевлаштування для тих, хто працював за кордоном і володіє західним досвідом. Такі фахівці можуть бути особливо затребувані в сфері консультування та навчання, на керівних посадах у компаніях.

Також для вирішення проблем на польському ринку праці треба суттєво змінити політику, заохочуючи до праці насамперед тих, хто має відповідну кваліфікацію, але, реєструючись безробітним, працює в "тіні". Необхідно також активніше проводити політику перенавчання і підвищення кваліфікації осіб, які завдяки цьому могли б працювати (насамперед це стосується сільських жителів).

Якщо розглянути ринок праці Росії, то тут найгострішими проблемами можна назвати: кількісний і якісний дисбаланс попиту на робочу силу та її пропозиції, недостатньо високий рівень якості підготовки фахівців, нескоординованість функціонування системи освіти з динамікою попиту економіки на робочу силу, невисокий середній рівень оплати праці.

У зв'язку з цим, основним напрямком удосконалення механізму регулювання зайнятості населення в Росії, з нашої точки зору, є узгодження зусиль регіональної влади та бізнесу щодо забезпечення попиту на працівників відповідної кваліфікації та подолання дефіциту кваліфікованих робітників. Необхідно адаптувати систему підготовки кадрів під виробничу структуру і, таким чином, подолати нескоординованість функціонування системи освіти з динамікою попиту економіки на робочу силу певних професій і кваліфікацій.

Також потрібно удосконалити систему додаткової професійної освіти. Потенційна місткість додаткової професійної освіти, безсумнівно, може бути розширена за рахунок розвитку програм додаткової підготовки та перепідготовки працівників безпосередньо на самих підприємствах, при створенні корпоративної форми навчання (корпоративні університети, освіта стратегічних альянсів).

Разом з тим важливим напрямком політики зайнятості має стати коригування міжгалузевих і міжрегіональних деформацій в оплаті праці та подальше підвищення середнього рівня заробітної плати. Таке коригування є необхідним, оскільки в даний час у населення і, насамперед, у молоді вже деформувалося уявлення про легальну, гідну, корисну суспільству і цікаву для людини зайнятість. Також для поліпшення загальної ситуації на ринку праці кожному суб'єкту Російської Федерації необхідна розробка прогнозу дій на ринку праці, виходячи з тенденцій та особливостей регіону. Цей приватний інструментарій дозволить регіонам передбачити майбутні проблеми та ефективно і превентивно їх вирішувати [3].

У різних джерелах інформації не рідко можна прочитати, що ситуація на ринку праці Білорусі залишається стабільною, керованою і не виходить за рамки прогнозованих показників. Однак часом офіційна статистика суперечить дійсності і в Білорусі також існують певні проблеми у функціонуванні ринку праці. Основними характеристиками ринку праці Білорусі є значне адміністративне регулювання і домінування державного сектора. Економічна політика на ринку праці спрямована на збереження низької диференціації в оплаті праці та максимально можливої зайнятості. Завдяки цьому Білорусь уникає проблем, пов'язаних з нерівністю і абсолютною бідністю. Однак втрати від такої політики виражаються в неефективному використанні трудових ресурсів через їх низьку мобільності та слабку мотивацію.

Ефективність проведеної на ринку праці політики істотно знизилася в останні роки на тлі нових викликів. По-перше, Білорусь відчуває дефіцит пропозиції робочої сили через довгострокові демографічні чинники. По-друге, ситуація ускладнюється трудовою міграцією, яка істотно посилилася в період валютної кризи 2011 року.

Відповідно для вирішення цих проблем, на нашу думку, необхідні певні структурні реформи на ринку праці, направлені на вирішення довгострокових викликів. Основним завданням удосконалення системи регулювання зайнятості населення при цьому має бути створення умов для зростання продуктивності праці, тобто ефективності використання наявних, зокрема трудових, ресурсів. Важливим кроком у цьому зв'язку є збільшення мобільності на ринку праці, що має на увазі збільшення можливостей для реалізації приватної ініціативи, так як великий потенціал трудових ресурсів залишається невикористаним через наявність надлишкової зайнятості на одних підприємствах і дефіциту працівників на інших.

Відповідно, слід продовжити підтримку розвитку малого та середнього бізнесу, а також забезпечити подальше поліпшення бізнес-середовища. Крім того, це є важливою передумовою для виникнення зворотної міграції, яка здатна трансформувати витрати від "витоку умів" у додаткові переваги. Люди, які повертаються в країну після трудової міграції, приносять з собою новий досвід, знання, технологія і інвестиції. Отже, низьке податкове навантаження, створення додаткових пільг і надання технічної та фінансової підтримки для малих підприємств може виявитися особливо ефективним в боротьбі з певними негативними тенденціями на ринку праці Білорусі [4, с. 13].

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки до основних проблем функціонування ринку праці в Україні, належать: високий рівень тіньової зайнятості; значний рівень економічно неактивного населення працездатного віку; низький рівень зайнятості у співвідношенні до всього населення; відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки; дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій; суттєвий рівень безробіття серед молоді; низький рівень підприємницької ініціативи громадян.

Усе зазначене свідчить про необхідність термінового вирішення даних проблем з боку держави.

Регулювання безробіття в сучасних умовах для забезпечення стійкого економічного зростання України доцільно здійснювати у таких напрямках:

- 1) нормативно-правові засоби мотивації незайнятого населення до працевлаштування. Подовження терміну дії Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення" в частині визначених шляхів мотивації незайнятого населення до пошуку підходящої роботи при скороченні попиту на робочу силу. Це стосується дотримання певних обмежень і санкцій до тих громадян, які не виявляли активної позиції на ринку праці і відмовлялися від пропонуваного працевлаштування, професійного перенавчання чи громадської роботи;

- 2) забезпечення сприятливих умов для розвитку сфери малого бізнесу, самозайнятості та підприємницької діяльності безробітних шляхом спрощення процедур створення підприємств, ліквідації бюрократичних перешкод. Доцільно також на регіональному рівні створити банки даних виробничих потужностей, що не використовуються, об'єктів незавершеного будівництва, на базі яких можна організовувати малі підприємства. При прийнятті рішення про

надання фінансової допомоги безробітним, бажаючим відкрити власну справу, пріоритет слід надавати тим, хто збирається створювати нові підприємства у виробничій сфері, зокрема у виробництві будівельних матеріалів, для перероблення м'яса, овочів, фруктів, заготівлі продукції, а також у виробничій інфраструктурі [5, с. 197];

3) запровадження ідей маркетингового підходу до регулювання ринку праці та безробіття, який полягає у реалізації маркетингу праці через послуги посередників (державних і приватних), що базуються на інформації про ринок праці, впливі як на пропозицію робочої сили, так і на попит на неї. Для цього слід розвивати інформаційну систему ринку праці, яка об'єднала б навчальні заклади, кадрові служби підприємств, кадрові агенції, центри зайнятості регіону; розробити та впровадити правове і методичне забезпечення вивчення сегментів роботодавців з урахуванням психологічних, економічних, соціальних факторів; стимулювати попит на робочу силу шляхом підвищення якості надання послуг роботодавцям з підбору і навчання працівників [6, с. 24].

Проблемним питанням, як свідчать результати досліджень, регулювання ринку праці залишається залучення до суспільно корисної праці осіб з обмеженими можливостями. Значний досвід вирішення даної проблеми накопичено в економічно розвинених країнах, зокрема у Швеції та Німеччині, який значною мірою може використовуватися і в Україні. Створення умов для залучення цієї категорії населення до трудової діяльності дозволяє скоротити витрати держави на їх утримання, а також самим заробляти кошти і відчувати себе з соціальної і психологічної точок зору необхідними для суспільства.

Досвід залучення малоконкурентних верств населення до трудової діяльності свідчить про необхідність суттєвого вдосконалення: системи визначення оцінки рівня працездатності та можливостей різних груп цього контингенту; організації центрів реабілітації осіб за видами фізичних вад з відповідним укомплектуванням спеціалістами для професійної підготовки та обладнанням; забезпечення, при необхідності, цих осіб відповідними пристроями, за допомогою яких вони зможуть реалізувати свій трудовий потенціал нарівні з іншими працюючими; використання існуючих закладів, спеціально призначених для праці осіб з певними фізичними вадами [7, с. 6].

Висновки. Підсумовуючи, потрібно сказати, що суттєві проблеми на ринку праці присутні як в Україні, так і країн-сусідок і в європейському регіоні загалом. Головними напрямками удосконалення регулювання зайнятості населення мають стати: створення нових і збереження існуючих робочих місць; працевлаштування незайнятого населення і допомога в профорієнтації; сприяння створенню і розвитку гнучкого ринку праці та нестандартним формам зайнятості; правове забезпечення трудових відносин, а також соціальний захист населення, яке має статус безробітних.

Список використаних джерел

1. *Онікієнко В. В.* Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення [Текст]: науково-аналітична монографія / В. В. Онікієнко. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2013. — 456 с.
2. *Гуменюк Ю. П.* Польща в системі переревалочно-транзитної трудової міграції: імперативи розвитку [Текст] / Ю. П. Гуменюк // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2012. — №3. — С. 56–65.
3. Стан сфери зайнятості та ринку праці в Росії: макроекономічна оцінка [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://2020strategy.ru/g7/announcements/30566839.html>.
4. *Акулова М.* Тенденції та поточні виклики на ринку праці Білорусі [Текст] / М. Акулова, Р. Кірхнер, Г. Шиманович // Аналітична записка Німецької економічної групи Дослідницького центру ШМ: Берлін / Мінськ, 2013. — С. 20.
5. *Вірт Ю.П.* Шляхи і напрямки державного регулювання ринку праці в Україні в умовах економічної кризи [Текст] / Ю. П. Вірт, Н. М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — №20. — С. 195–198.
6. *Котирло Є.* Регіональні особливості регулювання ринку праці з позицій маркетингу / Є. Котирло // Управління персоналом. — 2000. — № 12. — С. 23–26.
7. *Міненко В.Л.* Удосконалення механізмів взаємодії державного і регіонального ринку праці [Текст] / В. Л. Міненко // Державне будівництво. — 2010. — №1. — С. 1–11.

13.06.2014 р.